

Üniversite Öğrencilerinin Madde Kullanma Durumları ile Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

An Examination of Substance Use Status and Personality Traits in University Students

Nevin Onan¹, Hilal Kaplan², Büşra Yalçın³, Sümeyye Erbaş⁴, Deniz Yıldırım⁵, Gül Ünsal Barlas⁶, Semra Karaca⁷, Yüksel Can Öz⁸

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin alkol ve madde kullanma durumları ile kişilik özelliklerini incelemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı ve kesitsel olan çalışmanın örneklemini; bir devlet üniversitesinde Ocak-Mart 2014 tarihleri arasında öğrenimine devam eden ve çalışmaya katılmayı kabul eden 745 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma öncesi etik kurul ve kurum izini alınmıştır. Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu, Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu kullanılarak toplanmış, tanımlayıcı istatistiksel analizler ve Mann-Whitney-U testi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin yaş ortalaması 21.22±2.20'dir. Öğrencilerin %51.8'i erkektir. Anne babalarının %88.5'i evli ve birlikte yaşamaktadır. Öğrencilerin %40.7'si madde kullanmaktadır. Kullanılan maddeye göre bakıldığında öğrencilerin %32.2'sinin sigara, %23.6'sının alkol, ve %0.4'ünün opiyat kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin madde kullanma durumları ile kişilik özellikleri karşılaştırıldığında, dışadönüklük (Z=3.63, p=.000) ve psikotizm özelliği (Z=8.21, p=.000) arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre madde kullanan öğrencilerde dışadönüklük ve psikotizm alt boyutlarından alınan puan ortalamaları madde kullanmayanlara göre daha yüksektir.

Sonuç: Çalışmanın sonuçlarına göre; öğrencilerin kişilik özellikleri ile madde kullanımı durumları ilişkilidir. Bu doğrultuda üniversite öğrencilerinde madde kullanma konusunda riskli grupların belirlenmesi, eğitim, danışmanlık ve ruh sağlığı hizmetlerinin önleyici ve koruyucu çalışmalar için yapılandırılmasının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci, kişilik özellikleri, alkol ve madde kullanımı.

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to examine the relationship between university students' substance use conditions and personality traits.

Method: This descriptive and cross-sectional study sampling was constituted by 745 students who agreed to participate in the study, between January-March 2014 at a state university. The data were collected using Information Form, Eysenck Personality Inventory-short form and were evaluated by descriptive statistical analysis and Mann-Whitney U test.

Results: The average age of students was 21.22 ± 20. 51.8% of the students were male. 88.5% of the parents of students are married and live together. 40.7% of the students are using substances. It was determined that 32.2% of them were smoking, 23.6% of them use alcohol and 0.4% of them use opioid substances. When the students' substance use status and personality characteristics were compared, a statistically significant difference was found between extraversion (Z=3.63, p=.000) and psychoticism property (Z=8.21, p=.000) and substance use conditions. According to these findings, the mean scores of extraversion and psychoticism subscales are higher in the students used substance than the students who not used substance.

Conclusions: According to the results of this study; students' personality traits are associated with substance abuse conditions. In line with these findings; it was concluded that risk groups in substance abuse should be identified and training and consultancy services as well as mental health services among university students should be structured in protective and preventive actions.

Key Words: Student, personality traits, alcohol and substance use.

¹ Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Psikiyatri Hemşireliği A.D.

² Hemşire, İstanbul Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi

³ Hemşire, Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi

⁴ Hemşire, Göztepe Medikal Park Hastanesi

⁵ Hemşire, Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi

⁶ Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Psikiyatri Hemşireliği A.D.

⁷ Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Psikiyatri Hemşireliği A.D.

⁸ Arş. Gör. Uzm., Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Psikiyatri Hemşireliği A.D.

Address reprint requests to:
Yrd. Doç. Dr. Nevin Onan;
Karabük Üniversitesi Sağlık
Yüksekokulu Psikiyatri
Hemşireliği A.D. Demir Çelik
Kampusu 100. Yıl Mah. Karabük
- TURKEY

E-mail address:
nevingonce@gmail.com

Phone:
+90 (532) 737 65 18

Date of submission:
November 30, 2015

Date of acceptance:
January 20, 2016

GİRİŞ

Madde kullanımı günümüzün en önemli toplumsal sorunlarından biri olup madde kullanım yaygınlığının giderek arttığı görülmektedir (1). Toplumdan topluma değişiklik göstermekle birlikte alkol ve diğer maddelere başlama yaşı çoğunlukla orta veya geç ergenlik dönemleridir. Dünyada ve Türkiye’de gençlerin madde kullanmasıyla ilgili araştırmalar daha çok ilköğretim ve lise dönemini kapsamaktadır. Bununla birlikte üniversite döneminde de madde kullanımı halk sağlığı ve öğrenim yaşamı açısından önemli bir sorundur (2).

Ergenlerde madde kullanımına yol açan çok sayıda neden öne sürülmüştür. Erkeklerde kadınlara göre, 15-24 yaş grubunda 25 yaş üstüne göre madde kullanım yaygınlığı daha yüksek olarak bulunmuştur (1, 3). Yaş ve cinsiyetin yanı sıra ergenin aile yapısı, ailenin tutum ve davranışları, anne-babanın uygun denetimi sağlayamaması, aile içi çatışmalar, anne babanın eğitim durumu, parçalanmış aileye sahip olma ve ebeveynlerde madde kullanım öyküsünün olması gibi özelliklerin ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde madde kullanımı için risk oluşturduğu belirtilmektedir (4-6). Ailesel özelliklerin dışında kişinin biyolojik ve genetik yapısı, arkadaş grubu ve çevresi (7), ailesiyle ilişkilerinin sorunlu olması, yalnız yaşaması, ruhsal bir hastalığa sahip olması (6, 8), bağlanma stilleri, algıladıkları sosyal destek (9) ergenlerin madde kullanimlarını etkileyen önemli faktörler olarak belirlenmiştir.

Literatürde pre-adölesanlarda yüksek yenilik arayışı ve ödül bağımlılığının, düşük zarardankaçınma davranışlarının alkol kullanmaya başlamada önemli faktörler olduğu öne sürülmektedir (10,11). Aynı zamanda ebeveynin saldırgan davranışlarının yanı sıra adölesanlarda çalışkan, iddialı olma, kendine güvenme, yetenekli olma duygusu ve kabulü, sosyalleşmedeki düşük puanların; güvenilmez, isyancı, çekingen ve dürtüsel davranışlardaki yüksek puanların sigara, alkol ve madde kullanımına erken başlama ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (10). Baş ve Siyez (2010) lise öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kendine yönelik mükemmeliyetçiliğin sigara kullanma davranışına yönelik koruyucu bir faktör olduğunu belirlemişlerdir (12).

Ergenlik döneminde gençlerin duygu durumunda ortaya çıkan değişiklikler genellikle tepkisel olmayı ve risk almaya yatkınlığı destekler.

Genç ergen bu dönemde genellikle toplumsal veya ailesel kuralları kişiliğin gelişimi önündeki bir engel olarak algılayabilir ve tepkisel davranabilir. Kuralların dışına çıkma ve bunlara meydan okuma kişiliğini ortaya koymanın bir ölçütü gibidir. Çabuk öfkelenme ve öfkeyi kontrol etmede güçlük suç teşkil edecek davranışların kolayca ortaya çıkmasına neden olurken, kolay risk almayı büyümenin bir ölçütü olarak algılama madde kötüye kullanımını deneme gibi kural dışı davranışları kolaylaştırır (13).

Üniversite yılları, ergenliğin karmaşasına ek olarak evden ve aileden ayrılma, yeni bir çevreye uyum, bir mesleğe aday olma ve iş bulmaya ilişkin belirsizlikler gibi birçok sorunun olduğu yıllardır. Bu sorunlara bağlı gelişen aşırı kaygı ve stresin (14), can sıkıntısı/stres, merak ve arkadaş etkisinin (15-17) üniversite öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanımını artırdığı ileri sürülmektedir. Bunların yanı sıra, gençlerde gelecek kaygısına yönelik anksiyete yüksekliği bağımlılık yapıcı maddeleri denemeye yönelik ciddi bir risk oluşturmaktadır (2,18). Alkol ve uyuşturucu maddelerin kaygıyı azaltan niteliği, zorluklardan kaçan kişilerce bir destekleme aracı olarak kullanılmasına yol açmaktadır (2).

Bağımlılığa temel teşkil ettiği kabul edilen özgül bir kişilik yapısı gösterilememekle birlikte, çoğunda aşırı güvensizlik, bağımlılık, benlik (ego) zayıflığı, engellenmeye dayanma eşiğinde düşüklük, anksiyete, panik, çökkünlük ve ağır yılgınlık durumlarının sık yaşanması, güçsüzlük, başarısızlığı kapatabilmek için otoriteye karşı gelme, yasaları ve kuralları çiğneme eğilimi, hazcılığa (hedonizm) eğilim gibi özellikler bulunmaktadır. Alkoliklerin, henüz alkole başlamadan önce ve çocukluklarında hiperaktif, tutarsız, amaç ve değerlere fazla duyarlı olmayan, sosyopati eğilimli oldukları belirtilmekte ve antisosyal kişilik bozukluğunun alkol ve madde bağımlılıkları ile yüksek düzeyde birliktelik gösterdiği bildirilmektedir. Kişilerarası ilişkilerdeki bozukluklar, suç davranışı, aile ve iş yaşamının bozulması her iki tanı grubunda görülebilen davranış sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır (19). Yüncü ve ark.’nın (2009) aktardığına göre de dürtüsel, nörotik, uyum sorunu olan ve dışadönük kişilik özellikleri madde kullanım bozukluklarının gelişmesinde bir risk faktörü olarak görülmektedir (20).

Madde kullanım durumu ile kişilik özellikleri arasında bir ilişki olabileceği düşünüldükçe, bu çalışma üniversite öğrencilerinin alkol ve madde

kullanma durumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Şekli

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin alkol ve madde kullanma durumları ve kişilik özelliklerini incelemek amacıyla tanımlayıcı ve kesitsel olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada “Madde kullanan öğrenciler ile kullanmayanlar arasındaki kişilik özellikleri açısından bir fark var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma İstanbul il sınırları içinde bulunan bir devlet üniversitesinde Ocak 2014-Mart 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini üniversitede lisans eğitimine devam eden öğrenciler oluşturmuş ve araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenciler örnekleme alınmıştır. Araştırma ilgili üniversitenin Kartal, Göztepe, Haydarpaşa, Acıbadem, Anadolu Hisarı, Bahçelievler ve Nişantaşı kampüslerinde 745 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 21.22 ± 2.20 olup, % 51.8’ i (n=386) erkek ve % 48.2’si (n=359) kadındır. Öğrencilerin % 28.3’ ünü (n=211) sağlık bilimleri fakültesi, %28.9’unu (n=215) 2. sınıf öğrencileri oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu ve Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama araçları uygulanmadan önce bölümlerin idarecileri ve dersi yürüten öğretim elemanı ile görüşülmüş ve öğrencilere gerekli açıklama yapılmıştır. Araçlar ders başları, ders araları ya da ders sonlarında öğrencilere verilmiş, doldurmaları istenmiş ve yanlarında beklenerek geri alınmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Form araştırmaya başlamadan önce literatür doğrultusunda madde kullanımıyla ilgili olabileceği düşünülen değişkenlerden oluşturulmuş 20 soruluk bir formdur. Öğrencilerin sosyo-demografik ve akademik özellikleri ile madde kullanım durumlarını belirlemeyi amaçlar.

Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu (EKA-GGK):

Eysenck kişilik kuramı çerçevesinde kişiliğin nörotisizm, dışadönüklük ve psikotisizm boyutlarının değerlendirilmesini ve ölçülmesini sağlar. Ayrıca yalan söyleme alt ölçeği ile anketin uygulanması esnasındaki yanlılığı engellemek ve geçerliliği ile ilgili kontrol amaçlanmaktadır. Her bir faktörün 6 madde ile değerlendirildiği, 24 madde ve 4 alt ölçekten oluşan, evet ya da hayır şeklinde yanıtlanan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Her bir kişilik özelliği için alınabilecek puan 0 ile 6 arasında değişmektedir. Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması Karancı ve ark. (2007) tarafından yapılmış olup Cronbach’s alfa katsayısı dışa dönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için sırasıyla 0.78; 0.65; 0.42; 0.64 ve test-tekrar test tutarlılığı ise yine sırasıyla 0.84; 0.82; 0.69 ve 0.69 olarak bulunmuştur(21). Bu çalışma için de sırasıyla 0.77; 0.65; 0.40 ve 0.54 olarak bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler bilgisayar ortamında kodlanarak girilmiş ve frekansları belirlenmiştir. Karşılaştırmalı analizlerde önce verilerin normal dağılıma uygunluğuna bakılmıştır. Madde kullanma durumları ile ilgili veriler normal dağılıma uygunluk göstermediği için madde kullanma durumları ile kişilik özelliklerinin karşılaştırılmasında Mann Whitney-U testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönleri

Araştırmanın uygulanabilmesi için, etik kurul ve ilgili Üniversite Rektörlüğü, Dekanlıklar ve Yüksekokul müdürlüklerinden gerekli kurum izni alınmıştır. Ayrıca öğrencilerden de sözlü onam alınmıştır.

BULGULAR

Çalışma bulguları üç başlık altında sunulmuştur.

Öğrencilerin Sosyodemografik ve Akademik Özelliklerine Yönelik Bulgular

Katılımcıların yaş ortalaması 21.22 ± 2.20 olup, %51.8’ i (n=386) erkek ve %21.1’i (n=157) üniversite eğitimi yanı sıra herhangi bir işte çalışmaktadır. Öğrencilerin annelerinin %37.7’ si (n=281) ilkökul

mezunu, babalarının %26.6'sı (n=198) lise mezunudur. Anne babalarının % 88.5' i (n=659) evli ve birlikte yaşamaktadır. Aile yapısı bakımından dağılımları incelendiğinde % 87.0' sinin (n=648) çekirdek aileye sahip olduğu ve %46.7' sinin (n=348) 2000 TL ve üzeri gelirin olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin % 28.3' ünü (n=211) sağlık bilimleri fakültesi, %28.9'unu (n=215) 2. sınıf öğrencileri oluşturmuştur.

Öğrencilerin Madde Kullanma Durumlarına Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin %40.7'si (n=303) madde kullanmaktadır. Kullanılan maddeler tek tek incelendiğinde öğrencilerin % 32.2'sinin (n=240) sigara, %23.6' sinin (n=176) alkol, %1,3'ünün (n=10) sedatif, %0,9'unun (n=7) inhaler/uçucu madde, %0,8'inin (n=6) kokain ve %0.4'ünün (n=3) opioid madde kullandığı belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Öğrencilerin Madde Kullanım Durumları ve Kullanılan Maddelerin Dağılımı		
Madde Kullanım Durumu	N	%
Kullanıyor	303	40.7
Kullanmıyor	442	59.3
TOPLAM	745	100
Kullanılan Madde*		
Sigara	240	32.2
Alkol	176	23.6
Esrar	32	4.3
Ekstazi	11	1.5
Sedatif	10	1.3
Inhaler/Uçucu Madde	7	0.9
Kokain	6	0.8
Opioid	3	0.4

*Birden fazla seçeneğe işaretlenmiştir.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin cinsiyetleri, anne-baba madde kullanma durumu ve öğrencilerin çalışma durumları ile madde kullanmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur.

Kız öğrencilerde madde kullanma oranı %27.9 ve erkek öğrencilerde %52.6 olduğu ve erkek öğrencilerin madde kullanma oranının kız öğrencilerin kullanma oranından daha yüksek olduğu ($\chi^2=47.16$, $p=0.000$) belirlenmiştir (Tablo 2).

Annesi madde kullanan öğrencilerin madde kullanma oranının %57.8, babası madde kullanan öğrencilerin ise %53.5 olduğu belirlenmiştir.

Annesinin madde kullanma durumu ($\chi^2=8.52$, $p=0.004$) ve babasının madde kullanma durumu ($\chi^2=9.19$, $p=0.002$) ile öğrencinin madde kullanma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Annesi madde kullanan öğrencilerde ve babası madde kullanan öğrencilerde madde kullanma durumu anlamlı olarak yüksektir (Tablo 2).

Çalışan öğrencilerde madde kullanma oranının %54.1 ve çalışmayan öğrencilerde madde kullanma oranının %37.1 olduğu ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2=14.95$, $p=0.000$). Buna göre çalışan öğrencilerde madde kullanma oranı çalışmayanlara göre anlamlı olarak yüksektir (Tablo 2).

Tablo 2: Bazı Değişkenlere Göre Madde Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin Dağılımı

	Madde Kullanan		Madde Kullanmayan		Toplam		χ^2	p
	n	%	n	%	n	%		
Cinsiyet								
Kız	100	27.9	259	72.1	359	100	47.16	0.000
Erkek	203	52.6	183	47.4	386	100		
Anne								
Kullanıyor	37	57.8	27	42.2	64	100	8.52	0.004
Kullanmıyor	266	39.1	415	60.9	681	100		
Baba								
Kullanıyor	61	53.5	53	46.5	114	100	9.19	0.002
Kullanmıyor	242	38.4	389	61.6	631	100		
Çalışıyor	85	54.1	72	45.9	157	100	14.95	0.000
Çalışmıyor	218	37.1	370	62.9	588	100		

Öğrencilerin Kişilik Özellikleri ve Madde Kullanım Durumlarının İlişkisine Yönelik Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin EKÖ dışadönüklük alt boyutu puan ortalaması 3.96 ± 1.87 , psikotizm 1.72 ± 1.23 , nörotizm 2.86 ± 1.79 olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) Alt Boyut Puan Ortalamalarının Dağılımı

EKA-GGK Alt Boyut	$\bar{X}$	Sd.
Dışadönüklük	3.96	1.87
Nörotizm	2.86	1.79
Psikotizm	1.72	1.23
Yalan	3.43	1.58

Araştırmaya katılan öğrencilerin madde kullanma durumları ile kişilik özellikleri karşılaştırılmış, dışadönüklük ($Z = -3.63, p=0.000$) ve psikotizm ($Z = -8.21, p=0.000$) altboyutları ile madde kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre madde kullanan öğrencilerde dışadönüklük ve psikotizm alt boyutlarından alınan puan ortalamaları madde kullanmayanlara göre anlamlı olarak yüksektir. Nörotizm özelliği ile madde kullanma durumları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($Z = -0.35, p=0.724$) (Tablo 4).

Kullanılan maddeler arasında sigara ve alkolün en fazla kullanılan madde olduğu belirlenmiş ve öğrencilerin sigara ve alkol kullanma durumları ile kişilik özellikleri ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. Her iki grupta da dışadönüklük ($Z = -3.86, p=0.000$) ($Z = -3.86, p=0.000$) ve psikotizm ($Z = -6.72, p=0.000$) ($Z = -8.42, p=0.000$) altboyutları ile bu maddeleri kullanma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (Tablo 4). Sigara kullanan ve alkol kullanan öğrencilerde kullanmayanlara göre dışadönüklük ve psikotizm alt boyut puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4: Madde Kullanan ve Kullanmayan Öğrencilerin Kişilik Özelliklerine Göre Dağılımları

EKA-GGK Alt Boyutlar	Madde Kullanan		Madde Kullanmayan		Z*	p
	X	Sd.	X	Sd.		
Dışadönüklük	4.26	1.76	3.75	1.91	-3.63	0.000
Psikotizm	2.17	1.22	1.41	1.15	-8.21	0.000
Nörotizm	2.82	1.82	2.88	1.77	-0.35	0.724
Yalan	3.27	1.56	3.54	1.59	-2.37	0.017
	Sigara Kullanan		Sigara Kullanmayan		Z*	p
	X	Sd.	X	Sd.		
Dışadönüklük	4.30	1.70	3.79	1.92	-3.40	0.001
Psikotizm	2.18	1.29	1.50	1.14	-6.72	0.000
Nörotizm	2.85	1.81	2.86	1.78	-0.05	0.960
Yalan	3.21	1.21	3.54	1.60	-2.85	0.004
	Alkol Kullanan		Alkol Kullanmayan		Z*	p
	X	Sd.	X	Sd.		
Dışadönüklük	4.40	1.75	3.82	1.88	-3.86	0.000
Psikotizm	2.42	1.23	1.50	1.15	-8.42	0.000
Nörotizm	2.77	1.84	2.88	1.78	-0.65	0.514
Yalan	3.25	1.60	3.49	1.57	-1.86	0.063

*Mann-Whitney U test

SONUÇ

Üniversite öğrencilerinde yapılan bu çalışmada öğrencilerin madde kullanım durumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Erkek öğrencilerde, annesi ve babası madde kullananlarda, üniversite eğitiminin yanı sıra herhangi bir işte çalışanlarda madde kullanımının anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yapılan çoğu çalışmada erkeklerde kızlara oranla (2, 12, 15-17, 22-24), anne-babası madde kullananların kullanmayanlara oranla madde kullanımının daha yüksek olduğunun (4-6, 22) belirlenmiş olması çalışma bulgularımızla benzerlik göstermektedir. Cinsiyete göre bu farklılıklar

sosyokültürel bağlamda değerlendirilebilir ve anne-babanın madde kullanması gençlere olumsuz bir rol model olması bakımından anlamlıdır. Çalışan öğrencilerdeki madde kullanımının fazla olması da öğrencilerin madde almak için gerekli parayı bulabilmek için mi çalıştıkları sorusunu akla getirebilir. Mayda ve ark.(2009) üniversite öğrencilerinde yapmış oldukları çalışmada aldığı harçlık miktarı fazla olan öğrencilerin madde kullanımının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu bulmuşlardır (15).

Madde kullanma durumları incelendiğinde öğrencilerin %40.7'sinin madde kullandığı belirlenmiştir. Bu oranın azımsanmayacak nitelikte yüksek bir oran olduğu söylenebilir. Maddeler tek tek incelendiğinde öğrencilerin % 32.2'sinin

sigara, % 23.6' sının alkol, %1,3'ünün sedatif, %0,9'unun inhaler/uçucu madde, %0,8'inin kokain ve % 0.4'ünün opioid madde kullandığı, sigara ve alkolün en yaygın kullanılan maddeler olduğu bulunmuştur. Ülkemizde üniversite öğrencileriyle yapılmış çalışmalarda (15, 25) benzer sonuçlar elde edilmiş olup, Mersin'de yapılmış bir çalışmada alkol kullanımının sigaradan daha fazla olduğu belirlenmiştir (26). Günümüzde çok sayıda genç sigara kullanmaktadır. Sigara en çok kullanılan ve diğer maddelere başlamayı kolaylaştıran bir madde olarak görülmektedir. Alkollü içkilerden bira, uyuşturucu maddelerden de esrar en çok kullanılan bağımlılık yapıcı maddeler olarak karşımıza çıkmaktadır (27).

Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı ve kişilik özellikleri ile ilgili yapılan literatür incelendiğinde EKÖ ile yapılan az sayıda çalışmanın olduğu ve çalışmalarda kişilik özelliklerini belirleyen farklı ölçeklerin kullanıldığı belirlenmiştir. EKÖ'de maddelerinin kolay anlaşılır olması, değerlendirme ve yorumlanmasının alt boyutlar açısından ayrıntılı yapılabiliyor olması nedeniyle araştırmada öğrencilerin kişilik özellikleri bu ölçek ile değerlendirilmiştir. Araştırmada öğrencilerin dışadönüklük alt boyutu puan ortalaması 3.96 ± 1.87 , nörotisizm 2.86 ± 1.79 , psikotisizm 1.72 ± 1.23 olarak belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin dışadönüklük alt boyutundan en yüksek puanı aldığı görülmektedir. EKÖ'ne göre dışa dönüklük, sosyalliği ve dürtüsellliği temsil ederken, bu boyutta yüksek puan alan kişiler, insanlarla iletişimi seven, girişken ve yalnız olmaktansa insanlarla olmayı tercih eden biri olarak tanımlanmıştır. Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada da öğrencilerin dışadönüklük puan ortalamasının diğer alt boyutlara göre yüksek olduğu belirlenmiştir (28).

Çalışmada madde kullanan öğrencilerle kullanmayan öğrencilerin kişilik özellikleri karşılaştırılmış, madde kullanan öğrencilerin kullanmayanlara göre dışadönüklük ve psikotizm altboyut puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. EKÖ'ne göre dışa dönüklük, sosyalliği ve dürtüsellliği temsil ederken, psikotisizm boyutu ise soğuk, mesafeli, saldırgan, güvensiz, duygusuz, tuhaf ve empati kuramama, suçluluk ve diğer insanlara karşı duyarsızlık gibi daha çok sıra dışı kişilik özelliklerini ifade etmektedir (21). Buna göre hem dışadönük kişilik özellikleri hem de psikotik kişilik özellikleri madde kullanan

öğrencilerde kullanmayanlara göre daha yüksek oranda görülmektedir. Çalışma bulguları birlikte değerlendirildiğinde üniversite öğrencilerinde dışadönüklük kişilik özelliklerinin en fazla görülmesi ve madde kullanma ile de bu kişilik özelliklerinin ilişkili bulunması, diğer risk faktörlerinin yanısıra üniversite öğrencilerinde madde kullanımının sosyal ve dürtüsel özelliklere göre de ele alınabilecek bir sorun olabileceğini düşündürmektedir.

Nörotisizm boyutunun duygusal tutarlılığa veya aşırı tepkiselliğe işaret etmekte olduğu ve bu boyutta yüksek puan alan bir kişinin kaygılı, depresif, gergin, çekingen, aşırı duygusal ve düşük öz-güveni olabileceği öne sürülmüştür (21). Literatür incelendiğinde yapılan çoğu çalışmada nörotik kişilik özelliklerinin madde kullanımı ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak nörotizm alt boyutu ile madde kullanma arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Kişilik özellikleri ile madde kullanımının ilişkisinin incelendiği çalışmalar değerlendirilmiş ve farklı sonuçların olduğu görülmüştür. Gunnarsson ve ark.(2008) adölesanlarla yaptıkları çalışmada impulsivite ve negatif duygulanım ile alkol madde kullanma arasında anlamlı ilişkinin olduğunu saptamışlardır (29). Zincir ve ark. (2012) 18-60 yaş arasındaki nikotin bağımlıları ile yapmış oldukları çalışmada katılımcıların nikotin bağımlılık puanları ile Eysenck kişilik anketi alt ölçeklerinden nörotizm arasında anlamlı ilişki saptamışlardır (31). Kaya (2011) madde kullanan ve kullanmayan öğrencilerle yaptığı çalışmada ise; madde kullanan öğrencilerin dışadönüklük puan ortalamasının kullanmayanlara göre daha düşük olduğunu belirlemiştir (13).

Herken, Bodur ve Kara (2000) üniversiteli kız öğrencilerde yaptıkları çalışmada madde kullanan öğrencilerin sosyal ilişkilerinin daha iyi olduğu, nevrotik eğilim ve psikotik belirti düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Aynı çalışmada nevrotik ve dışadönük kişilik özelliğinin madde kullanımında etkili olduğu; impulsif ve antisosyal eğilimi olanların daha çok madde kullandıkları belirtilmektedir (31). Yapılan diğer bir çalışmada da heyecan ve yenilik arayışı içinde olmanın ve dürtüsellüğün, alkolün tüketim, miktar ve sıklığındaki riskli içme davranışları ile ilişkili olduğu, kaygı duyarlılığı yüksek üniversite öğrencilerinin diğerlerine göre daha sık ve aşırı içme davranışı gösterdiği belirtilmiştir (32). Yüncü ve ark.'nın (2009)

aktardığına göre de dürtüsel, nörotik, uyum sorunu olan ve dışadönük kişilik özellikleri madde kullanım bozukluklarının gelişmesinde bir risk faktörü olarak görülmektedir (20). Bu çalışma bulguları mevcut çalışma bulguları ile kısmen örtüşmektedir.

Literatürde madde kullananlara yönelik özgül bir kişiliğin olmadığı belirtilmesi (19) ve çalışma bulgularının kişilik özellikleri açısından farklılık göstermesi nedeniyle kişilik özelliklerinin tek başına madde kullanımını açıklayamayacağı düşünülebilir.

Sonuç olarak Eysenck'in kuramı ve geliştirmiş olduğu ölçme aracını kullanarak yapılan bu çalışmada üniversite öğrencilerinin madde kullanma durumları ile kişilik özellikleri arasında anlamlı düzeyde bir takım farklılıklara rastlanmıştır. Cinsiyet ve anne-babanın madde kullanma durumu öğrencilerde madde kullanımını etkilemektedir. Busonuçlarda doğrultusunda alkol madde kullanmada riskli grupların belirlenmesi ve buna yönelik olarak üniversite öğrencilerinde koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinin, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin yapılandırılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Ögel K. Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri J Int Med Sci* 2005; 1: 61-64.
- Turhan E, İnandı T, Özer C, Akoğlu S. Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi* 2011; 9: 33-44.
- Şimşek N. Madde kullanım bozukluğu olan birey ve ailesinin hemşirelik bakımı. *J Psy Nurs* 2010; 1: 96-9.
- Miller P. Family structure, personality, drinking, smoking and illicit drug use: A study of UK teenagers. *Drug and Alcohol Dependence* 1997; 45: 121-129.
- Barret AE, Turner RJ. Family structure and substance use problems in adolescence and early adulthood: Examining explanations for the relationship. *Addiction* 2006; 101: 109-20.
- Kolay Akfert S, Çakıcı E, Çakıcı M. Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2009; 10: 40-47.
- Finn PR, Sharskansky EJ, Brant KM, Turcotte N. The effects of familial risk, personality, and expectancies on alcohol use and abuse. *Journal of Abnormal Psychology* 2000; 109: 122-133.
- Saraçlı Ö. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkili bireysel ve psikososyal faktörler. *Uzmanlık Tezi, Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı*, 2007.
- Aydoğdu H, Çam MO. Madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan ergenlerin bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve sosyal destek algıları yönünden karşılaştırılması. *J Psy Nurs* 2013; 4: 137-44.
- Swadi H. Individual risk factors for adolescent substance use. *Drug and Alcohol Dependence* 1999; 55: 209-224.
- Uluğ B. Alkol kullanımı ile ilişkili bozukluklar. Köroğlu E ve Güleç C (editörler). *Psikiyatri Temel Kitabı*. 2. Baskı, Ankara: HYB Basım Yayın, 2007: 161-172.
- Baş AU, Siyez DM. Lise öğrencilerinde sigara, alkol ve esrar kullanımını yordayıcı bir değişken olarak mükemmeliyetçilik. *Yeni Sempozyum Dergisi* 2010; 48: 256-263.
- Kaya Z. Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin kişilik özellikleri ve benlik saygısı açısından karşılaştırılması. *Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 2011.
- Karaçam Ö, Totan T. Ege Üniversitesi öğrencileri arasında bağımlılık yapıcı madde kullanımının çok boyutlu ölçekleme yöntemiyle incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2014; 15: 116-123.
- Mayda AS, Gerçek ÇG, Gümüş G, ve ark. Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı sıklığı ve kullanmaya başlama nedenleri. *Düzce Tıp Dergisi* 2010; 12: 7-14.
- Vatan İ, Ocañoğlu H, İrgil E. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinde sigara içme durumunun değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 2009; 8: 43-48.
- Korkmaz M, Ersoy S, Özkahraman Ş, ve ark. Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin tütün mamulleri-alkol kullanım durumları ve sigaraya yaklaşımları. *S.D.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi* 2013; 20: 34-42.
- Süngü H. Üniversite öğrencilerinin zararlı madde kullanımına ilişkin tutumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2014; 11: 167-194.
- Öztürk O. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: 9. Basım. Nobel Tıp Kitabevleri Ltd.Şti., 2002: 519-551.

- 20- Yüncü Z, Kesebir S, Özbaran B, ve ark. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ebeveynlerinde psikopatoloji ve mizaç: kontrollü bir çalışma. *Türk Psikiyatr Dergisi* 2009; 20: 5-13.
- 21- Karancı N, Dirik G, Yorulmaz O. Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatr Dergisi* 2007; 18: 1-8.
- 22- Tot Ş, Yazıcı K, Yazıcı AE, ve ark. Mersin Üniversitesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım yaygınlığı ve ilişkili özellikler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2002; 3: 227-231.
- 23- Saeed M, Richard R. Substance abuse among Iranian high school students. *Curr Opin Psychiatr* 2010; 23: 221-226.
- 24- Ünlü A, Evcin U. İstanbul'da lise li gençler arasındaki madde kullanım yaygınlığı ve demografik faktörlerin etkileri. *Literatür Sempozyum* 2014; 2: 2-11.
- 25- Altındağ A, Yanık M, Yengil E, Karazeybek AH: Şanlıurfa'da üniversite öğrencilerinde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi* 2005; 6: 60-64.
- 26- Tot Ş, Yazıcı A, Yazıcı K, ve ark. Mersin'de ergenler arasında sigara, alkol ve yasadışı madde kullanım oranlarının yaygınlığı: ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin karşılaştırılması. *Yeni Sempozyum Dergisi* 2004; 42: 77-81.
- 27- Buğdaycı G. Üniversite öğrencilerinden sigara, alkol ve madde kullanımı ve madde kullanımını etkileyen sosyal kültürel ve ekonomik süreçler. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, 2008.
- 28- Yazıcı H. Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencilerinin kişilik özelliklerinin Eysenck'in kişilik kuramına dayalı olarak belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- 29- Gunnarsson M, Gustavsson JP, Tengström A, et al. Personality traits and their associations with substance use among adolescents. *Pers Indiv Differ* 2008; 45: 356-360.
- 30- Zincir SB, Zincir N, Aydın SE, ve ark. Sigara bağımlılığında mizaç ve karakter özelliklerinin bağımlılık düzeyleri ile ilişkisi. *Journal of Mood Disorders* 2012; 2: 160-6.
- 31- Herken H, Bodur S, Kara F. Üniversite öğrencisi kızlarda madde kullanımı ile kişilik ve ruhsal belirti ilişkisi. *Klinik Psikiyatri* 2000; 3: 40-45.
- 32- Theakston JA, Stewart SH, Dawson MY, et al. Big-Five personality domains predict drinking motives. *Pers Indiv Differ* 2004; 37: 971-984.